

Móra Ferenc és a magyar antropológia

(Megemlékezés születésének 100. évfordulóján)

Az 1879-es esztendő nevezetes marad a szegedieknek: ebben az évben tört a városra a csaknem mindent elpusztító árvíz. Ekkor azonban még nem tudhatták a természet erőivel élet-halál harcot vívó szegedi lakosok, hogy ez az évszám nemcsak tragédia, hanem, más fontos esemény miatt is emlékezetes marad számukra.

1879. július 19-én a kiskunfélegyházi szűcsmester, Móra Márton családjába egy kisfiú született, akit Ferenc névre kereszteltek, és akiben később nemcsak családjának, hanem egész nemzetének is öröme tellett. A kis legény éppúgy indult neki a rejtelmes életnek, mint bármelyik más újszülött, s ha különbözött is valamiben tőlük, az elsősorban a meleg családi légkör volt, mely körülvette, és amely őt később testvérei, szülei, egész népe tiszteletére és szeretetére nevelte.

Már korán, kisiskolás korában kitűnt értelmével, a könyvek iránti vonzalmával. Ez utóbbit apja is tudatosan táplálta benne. Lehet, hogy a paraszt-mesteremberi környezet vezette őt a tanítani akarás, a tanári pálya felé. Budapesten szerzett természetrajz-földrajz szakos tanári diplomát, de rövid egyéves tanári pályafutás után már 1902-ben újságróként dolgozott, mint a Szegedi Napló munkatársa. 1904-ben könyvtáros, majd 1917-től a szegedi Somogyi Könyvtár és múzeum igazgatója lett. Itt teljesedett ki igazán tehetsége, embersége.

A magyar nép elsősorban íróként, költőként ismeri Móra Ferencet. Szívet-lelket gyönyörködtető írásai éppúgy kedvelt olvasmányává váltak a gyermekeknek, mint a felnőtteknek. Sajátos stílusa, közvetlen hangvétele, a mindennapi életből merített témái az egyszerű embereknek nem csupán az étellel vívott küzdelmeit elevenítették fel az olvasónak, hanem mögöttük mindig felfedezhetjük a nevelői célszót, az emberhez való közeledést.

Írói munkáján túl csaknem átfogta a múzeumi szakma minden területét is. Eleinte néprajzi anyag gyűjtésével foglalkozott, majd Tömörkény István — a múzeum előző igazgatója — hatására egyre többet tett a régészeti leletek megmentéséért is. 1908-ban Kolozsvárott neves régészek mellett tanulta meg az ásatás mesterségét, és ezt követően a „személye körüli minisztere”, *Kotormány János* közreműködésével számos ásatást kezdeményezett és vezetett. Tapasztalatait a tőle megszokott közvetlen és rendkívül olvasmányos stílusban írta meg az „*Utazás a földalatti Magyarországon*” című munkájában, amely ásatási feljegyzéseit, tapasztalatait foglalja össze, és így tudományos forrásmunkaként is tekinthető.

Bartucz Lajossal is barátságba került, és amikor utóbbi megszervezte Magyarországon a paleoantropológiai anyag rendszeres gyűjtését, számos olyan temető lelete került a Néprajzi Múzeum, majd később a szegedi egyetemi Embertani Tanszék gyűjteményébe, melyet Móra Ferenc tárt fel. Utóbbi gyűjtemény ma is őrzi ezeket a leleteket. Csupán emlékeztetőként utalunk ezek közül néhányra.

Kundombon (Ballagi tón) 1926-ban közel 300 avar sírt, Szőregen (1928) avarkori, Kiszombor-B lelőhelyen (1928) több, mint 400 gepida leletet, Klárafalva-C temetőben (1931) gepida, Kiszombor-M lelőhelyen (1931) hun-avar leleteket tárt fel. Az őskori anyagból Móra elsősorban a réz- és bronzkori csontvázakat mentette meg számunkra. Ilyenek: a szőregi többszáz síros bronzkori temető (1928), a deszki réz-bronzkori sírok (1930—31), a Deszk-F jelzésű temető bronzkori sírjai (1932).

Ezren felül van azoknak a paleoantropológiai leleteknek a száma, melyek Móra áldozatos munkájának eredményeként kerültek felszínre. Ma ezek a leletmentések már nem elégítenék ki a korszerű feltárás kritériumait. Móra ugyanis elsősorban a jó megtartású csontvázakat mentette meg. Feljegyzései, leírásai azonban ma is jól használhatók, arról nem is szólva, hogy az utókor számára megmentett csontvázak elvesztése pótolhatatlan kár lett volna.

Lényegében tehát az ő tevékenységének is köszönhető, hogy hazánkban a csontvázleletek megmentése az 1920—30-as években olyan lendületet vett, és mindenképpen az ő munkája alapozta meg a szegedi egyetemi paleoantropológiai gyűjteményt. Sajnos, ezeknek a leleteknek az elmúlt közel 50 év alatt sok megpróbáltatáson kellett keresztülmenniük, és mintegy 40 évnek kellett eltelti. ahhoz, hogy azokat alapos tudományos vizsgálatnak is alá vessék.

Móra azonban nemcsak gyűjtötte a tudományos értékeket, harcolt azok megmentéséért, hanem meg is szólaltatta azokat. Életében is arról volt híres, hogy a néprajzi, régészeti tárgyak segítségével, ásatások epizódjainak kiaknázásával nevelte, tanította környezetét. *Lambrecht Kálmán* jegyezte fel róla azt a nevezetes esetet, amely „Móra Ferenc majompöre” néven került be az irodalomba.

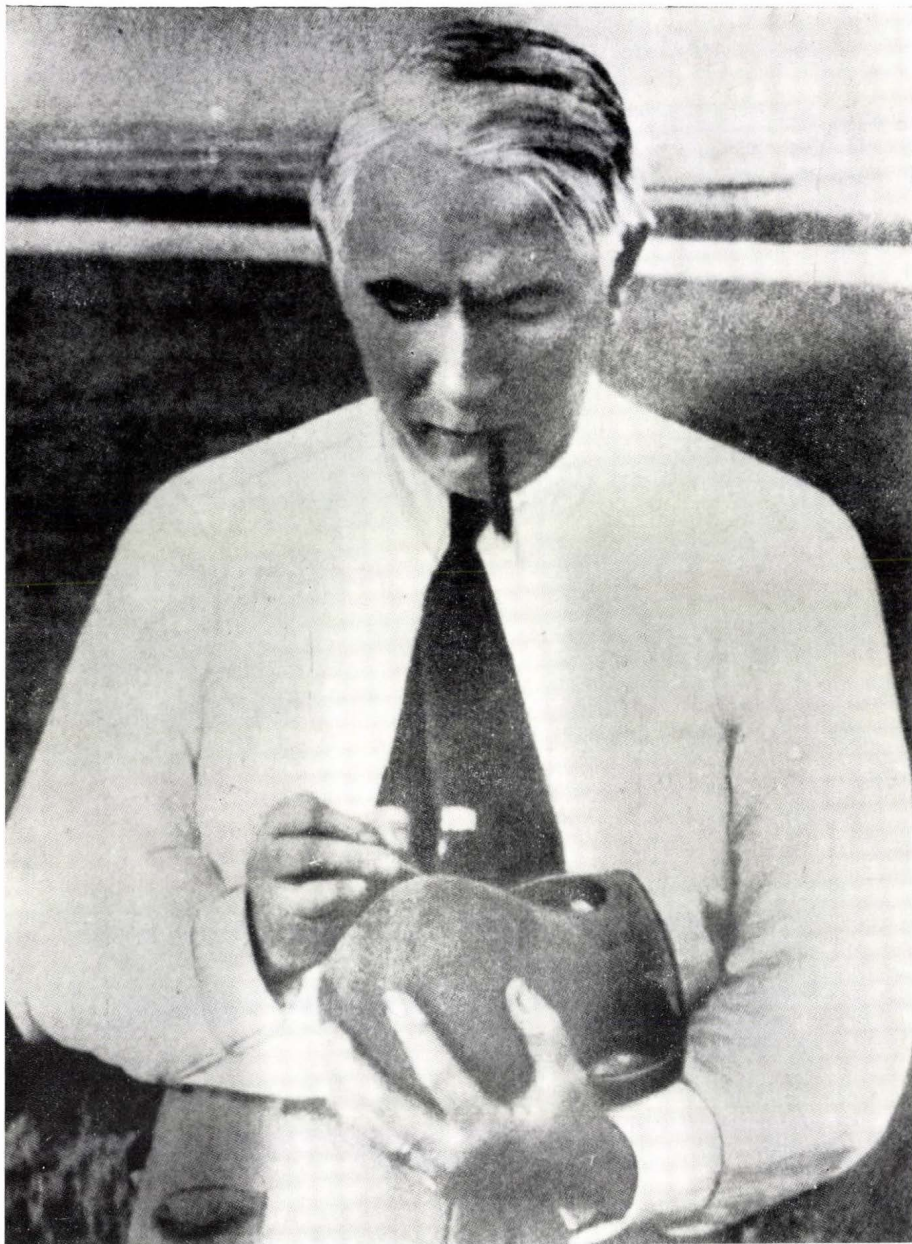
Amikor a múzeumi kiállítás egyik ábráját, amely a koponya fejlődését ábrázolta az előembertől a mai emberig, ellopták, majd az ábra miatt Mórát feljelentették, ő erre az eseményre a reá jellemző szellemességgel válaszolt. Kifüggesztett egy táblát a megmaradt képkeretbe a következő szöveggel: „Ebben a keretben egy kép volt, amely azt ábrázolta, hogy milyen volt a koponya fejlődésének útja a majomembertől a mai emberig. Valaki, akinek a koponyája nem volt fejlettebb, mint a majomemberé, kilopta a képet a keretből. A közgyűjteményeket minden tisztességes kultúremlék őrizetében ajánljuk!” (LAMBRECHT 1931).

Most, hogy Móra Ferencről születésének 100. évfordulóján a tisztelet és megemlékezés hangján szólunk, nekünk magyar antropológusoknak sem szabad elfeledkeznünk arról, hogy ez a nagyszerű ember, akinek neve Szegeden fogalomává vált, milyen értékes tevékenységgel járult hozzá a magyar antropológia tárgyi emlékeinek gyarapításához. Jóllehet tudományos cikkei nem maradtak ránk az antropológia tudományterületéről, ezeknél sokkal beszédesebben tanúskodnak munkájáról azok a leletek, melyek mindig becses darabjai maradnak a paleoantropológiai gyűjteményeknek.

Dr. Farkas Gyula

1. ábra. Móra Ferenc a kiszombori temető egyik feltárt csontvázával

2. ábra. Móra Ferenc egy őskori edényt tanulmányoz